

Nedovršena zadaća Crkve

*Povodom 200. obljetnice ponovne uspostave Družbe Isusove
(7. kolovoza 1814.)*

*Ivica Musa**

Poslije definitivnoga Napoleonova pada papa Pio VII. uputit će pismo britanskoj vladi moleći za čovječno postupanje s prognanim imperatorom na Svetoj Heleni: »*On ni za koga više ne može predstavljati opasnost. Ne bismo željeli da postane uzrokom revanšizma.*«

1814. i 1815., godine su velikih revanša. Obnavljaju se stari društveni ustroji, drevne se dinastije vraćaju na upražnjene tronove, čini se da je razdoblje od četvrt stoljeća, započeto Revolucijom 1789. godine, samo jedna epizoda u stabilnome trajanju europskih naroda i država.

U udžbenicima povijesti može se pročitati podatak da je papa Pio VII. godine 1814., u duhu restauracije, ponovno uspostavio 1773. ukinutu Družbu Isusovu. Time se postojanje i djelovanje Družbe nedvosmisleno stavlja u arsenal predrevolucionarnoga, baroknoga arsenala i angažmana Crkve koje je prosvjetiteljstvo obezvrijedilo. Obnova Družbe time postaje društveno i kulturalno retrogradan, defanzivno–agresivan potez, a i kod samih katolika može pobuditi neugodne reference na omalovaženi savez oltara i trona.

Što možemo reći 200 godina poslije? Od ustanova onoga vremena uključenih u burna događanja početkom 19. stoljeća preživjele su samo rijetke; među njima je papinstvo i Družba Isusova. Odavno je stavljena u sumnju tvrdnja da je Družba ukinuta jer je bila relikv prošliosti. Iz korespondencije njezinih protivnika to se nigdje ne može iščitati, dapače, ona je držana jedinim argumentom koji smeta u ideologiziranoj slici Crkve kakvu su zastupali prosvjetitelji i slični arhitekti novoga svijeta.

Interpretacije okolnosti koje su dovele do ukinuća Družbe Isusove ograničavaju se često na (nepovoljnu) konstelaciju političkih odnosa. No pritom možda promiče temeljna apsurdnost pa i duh hazaderstva europskoga društva koje dokida ustanove koje su služile njegovu napretku i kulturnoj superiornosti, a u isto vrijeme zagovara poredak koji će u ime razuma tako ne–razumno uništavati stoljetne stečevine europske civilizacije. Tek u ovoj opreci postaje razvidan puni promašaj optužbi o zaplotnjačkome karakteru Družbe Isusove čiji doprinos na

* Mr. sc. Ivica Musa, ravnatelj Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku. Adresa: Trg Vatroslava Lisinskog 1, 31000 Osijek, Hrvatska. E-pošta: musa@ffdi.hr

području kulture govori o naporu gradnje i očuvanja, a ne o naporu posjedovanja ili grabeži za moći.

Što je Crkva trebala obnovom Družbe? Aktualno stanje članstva pri obnovi bilo je više negoli skromno, nekoliko stotina ostarjelih članova stare Družbe i određen broj mladih, formiranih u polulegalnim uvjetima i na marginama katoličkoga svijeta. Družba se ponovno vratila na onu mjeru »najmanje« Družbe, *minima societas Iesu*, kako ju je zamišljao Ignacije. Na ruševinama velikih ideja svijetu je potreban zamah, kvasac koji može podići urušeno.

Je li to Družba mogla? Povijest će bez poteškoća pokazati da je otpor djelovanju Družbe ustajao čak i u većoj mjeri negoli ranije. Povratak Družbe na pozornicu povijesti nije bio nimalo paradan — desetljeća će proći da se obnovi samo dio ranijih aktivnosti. Vrlo brzo pojavile su se zapreke, već od sredine 19. stoljeća slijede prvi izgoni iz pojedinih zemalja koje će se ponavljati u intervalima — samo je u Njemačkoj Družba pet puta zabranjivana. Negativan izraz *jezuitizam*, iskovan u medijima i masovnoj kulturi, širi se i izvan prostora i vremena djelovanja Družbe (sjetimo se samo Dostojevskoga i Velikoga inkvizitora koji ni vremenski ne korespondiraju).

Treba se ipak podsjetiti stvarnoga krimena Družbe Isusove, zbog kojega je ukinuta. U čemu se Družba istaknula? U navještanju istina vjere misijskim i pastoralnim djelovanjem, formiranjem identiteta pripadnosti Katoličkoj Crkvi, odanošću crkvenoj hijerarhiji; visokim vrednovanjem moralnih postulata u životu laika, intelektualnom izvrsnošću i neusporedivom kvalitetom odgoja i obrazovanja mladeži. Sve je to stvarni arsenal oružja kojim je Družba uspješno baratala.

Zato ju je trebalo ukinuti.

Zato ju je Crkva trebala ponovno uspostaviti!

Družba je obavljala zadaću Crkve. Sve netom navedeno prije svega zadaća je Crkve. Napad na Družbu zapravo je samo prikriveni napad na Katoličku Crkvu i njezino temeljno poslanje, čemu će svjedočiti progoni Crkve posljednjih dvaju stoljeća.

Zbog ovakve zadaće Družba je i nastala, vjerujemo, nadahnućem odozgo. Nastala je kao pokretač i čuvar posebnoga načina usvajanja poruke spasenja u duhu u kojem će suradnički poraditi oko obnove čovječstva, spasenjski osmišljenoga Inkarnacijom. Obnovljeni senzus duše i savjesti, reflektirajući istine spasenja, nalazi Boga u svim stvarima (sv. Ignacije). Prosvjetiteljski um vidi samo svoju snagu u zrcalu samodopadnosti, a Ignacijeva karizma želi voditi čovjekove umne i duhovne snage do zrenja Božjega stvaralačkog i spasenjskog djela.

Karizma Družbe Isusove podsjetnik je Crkve i podsjetnik Crkvi na njezinu zadaću — trajno nalaziti Boga u svim stvarima, onako kako je On našao (i uzdigao) sve ljudsko u svojem Utjelovljenju. Taj veliki posao nije, naravno, povlastica samo članova Družbe Isusove, ali je Družba osjetila najizrazitije protivljenje upravo onda kada je ponajviše ljudskoga dala cjelokupnoj ljudskoj zajednici. Kao da će se ovakva logika sukoba ponavljati sve do danas — sukob nije nikada tako zaoštren oko pojmova i ideja kao takvih — on eskalira kada Crkva »zaprijeti« uspješnim kultiviranjem čovjeka i ljudske zajednice. Družba je doživjela sudbinu

koja će očekivati Crkvu u vremenima i sustavima koji će se nadovezivati na baštinu Francuske revolucije.

Treba li stoga obilježiti ponovnu uspostavu Družbe Isusove? Potez pape Pija VII. nije uzrokovan frustrirajućim poniženjima koje mu je priređivao Napoleon, već iz dvaju važnijih i za Crkvu temeljnijih razloga:

Prvo: Družbu Isusovu trebalo je uspostaviti ponajprije zbog pravednosti. Razumijevajući situaciju u kojoj se Crkva našla 1773. godine, čin ponovne uspostave svjedočanstvo je istine o djelovanju jednoga reda. Istovremeno, uspostava je i čin priznanja, pa i nagrade jednoj zajednici odnosno karizmi koja je primila konačan udarac iz Crkve kojoj je bila služila, a da nije pokazala nijedan znak pobune ili aktivne oporbe. Interes Crkve bio je veći.

Drugo: Posao povjeren Družbi nije dovršen. Njega će trebati nastaviti. Zadaća je crkvene hijerarhije taj posao pomagati i pravilno vrednovati. Nijedan povijesno zaslužan posao Družbe iz vremena prije ukinuća nije začudo zastario ni u XIX. niti u XX. stoljeću: misije, odgoj, duhovne vježbe, intelektualni apostolat — sve su to odrednice nove evangelizacije koju promoviraju pape od Drugoga vatikanskoga sabora naovamo. Možda u prilog ove aktualnosti govori i novost da je upravo dva stoljeća od obnove Družbe jedan njezin član pozvan na službu Petrove katedre, u vremenima nepovoljnim za neki počasni pontifikat.

Crkva svjedoči na samo dva načina: neposrednim svjedočenjem vjere čemu je vrhunac mučeništvo i pastoralnim djelovanjem navještanja Evandjelja.

Možemo se nadovezati na poznatu procjenu da je (poglavito francuska) Crkva poslije Revolucije 1789. posvjedočila spremnost za mučeništvo, ali se pokazala nespremnom za pastoralno djelovanje sukladno svomu vremenu. Učvršćena svjedocima vjere u turbulentim vremenima Revolucije, Crkva se suzdržava od izazova revanšizma ili trijumfalizma. Isusovci su jednostavno pozvani da ponovno ojačaju slabiju kariku u životu Crkve.

Dvjestota obljetnica ponovne uspostave Družbe (bulom *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* od 7. kolovoza 1814.) stoga je angažirani povijesni podsjetnik da zadaća povjerena Družbi u cjelini života Crkve nije nipošto dovršena. Karizma sv. Ignacija kao da je uvijek na početku. Članovi Crkve, kao i cijelo čovječanstvo, još su uvijek na bojnome polju ogledajući se prema dvjema zastavama, a Ignacijevim je sinovima zadaća usmjeravati poglede prema onoj koja u konačnici pobjeđuje.